

Προτάσεις για ένα ριζικά νέο Νόμο Πλαίσιο για τα πανεπιστήμια

Κατά τη γνώμη του γράφοντος, όπως και πολλών άλλων πανεπιστημιακών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, οι προτάσεις της επιτροπής του ΕΣΥΠ και του Υπουργείου Παιδείας για τα ΑΕΙ είναι σαφώς στη σωστή κατεύθυνση και για αυτό θα ήταν καλό να υλοποιηθούν το συντομότερο δυνατό, ενδεχομένως με κάποιες βελτιώσεις. Όμως, όπως και η ίδια η Υπουργός Παιδείας αναγνώρισε, οι προτάσεις αυτές δε συνιστούν μεταρρύθμιση, αλλά μέτρα βελτιωτικά του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου. Γνώμη μας είναι ότι χρειάζεται μια ριζική αναδιοργάνωση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στη χώρα μας προς την κατεύθυνση της αποκέντρωσης, του πλουραλισμού, και της άμιλλας, και ότι ο διάλογος θα πρέπει να συνεχιστεί προς αυτήν την κατεύθυνση και μετά την ψήφιση των παραπάνω μέτρων.

Για να υποβοηθήσουμε το διάλογο καταθέσαμε, υπό μορφή προσχεδίου νόμου, συγκεκριμένες προτάσεις για τις αλλαγές που κατά τη γνώμη μας, μαζί με στοχευμένη οικονομική ενίσχυση, θα έβαζαν τα ελληνικά πανεπιστήμια στο δρόμο της σταδιακής βελτίωσης και, εν τέλει, της αριστείας. Το όλο κείμενο, που ομολογουμένως περιέχει πολλές ατέλειες και κενά, βρίσκεται στο διαδίκτυο (<http://GreekUniversityReform.org/ProsxedioGiaRizikaNeoNomoPlaisio.pdf>). Εν περιλήψει προτείνονται τα εξής:

1. Μετατροπή των ιδρυμάτων σε Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου για την ενίσχυση της αυτοτέλειάς τους, τη διευκόλυνση προσέλκυσης μη-κρατικών πόρων, τον απεγκλωβισμό τους από την κρατική γραφειοκρατία, αλλά και την ενίσχυση της οικονομικής τους υπευθυνότητας. Θα μπορούν να καθορίζουν τα ίδια τις αποδοχές των εργαζομένων σε αυτά, ενδεχομένως μέσα σε πλαίσια που καθορίζει η πολιτεία. (Η πρόταση αυτή προσκρούει στο άρθρο 16 του Συντάγματος, όπως επίσης και η θέσπιση διδάκτρων για τους εύπορους φοιτητές, ένα μέτρο που θα οδηγούσε σε μια πτώση κοινωνικά δίκαιη κατανομή των οικονομικών βαρών).
2. Εποπτεία του κάθε πανεπιστημίου ή ομάδας πανεπιστημίων από Συμβούλιο Επιτρόπων (ΣΕ), τα μέλη του οποίου προτείνονται από την κυβέρνηση και εγκρίνονται με αυξημένη πλειοψηφία από τη Βουλή. Μπορεί να είναι πανεπιστημιακοί διεθνούς κύρους, επιτυχημένοι επιχειρηματίες, ή άλλα εξέχοντα στελέχη της ελληνικής κοινωνίας και υπηρετούν αμισθί για 7 χρόνια. Πολλές δικαιοδοσίες που τώρα έχει το ΥΠΕΠΘ, όπως η έγκριση εκλογών και προαγωγών ή η δημιουργία νέων τμημάτων, περνούν στα ΣΕ, βοηθώντας την αποκέντρωση, μειώνοντας τη γραφειοκρατία, και ενισχύοντας τη σταθερότητα της εκπαιδευτικής πολιτικής σε εναλλαγές προσώπων στο Υπουργείο Παιδείας.
3. Ο τρόπος εισαγωγής φοιτητών, ο αριθμός των εισακτέων, και οι όροι φοίτησης (εξεταστικές ευκαιρίες, προαπαιτούμενα, κτλ), καθορίζονται από τα ίδια τα πανεπιστήμια. Αυτά τα θέματα διευθετούνται από τον εσωτερικό κανονισμό του πανεπιστημίου ο οποίος οφείλει να διασφαλίζει το αδιάβλητο και την αξιοκρατία στην επιλογή και αξιολόγηση των φοιτητών. Το ΥΠΕΠΘ διατηρεί το δικαίωμα να κάνει οικονομικό έλεγχο, να προβαίνει σε αξιολόγηση των ιδρυμάτων, να καθορίζει το ποσό της χρηματοδότησης, και να εποπτεύει τα ΣΕ. Επίσης διατηρεί την υποχρέωση να διενεργεί τις πανελλήνιες εξετάσεις, τα αποτελέσματα των οποίων θα οφείλουν να λαμβάνουν υπ' όψη τα ιδρύματα για τον προσδιορισμό των εισακτέων.
4. Επαναπροσδιορίζεται η έννοια της ακαδημαϊκής ελευθερίας. Προτείνεται η δημιουργία πανεπιστημιακής αστυνομίας που θα συνεργάζεται με την πολιτική αστυνομία για την τήρηση της τάξης.
5. Ριζική αλλαγή του τρόπου εκλογής πρυτάνεων, αντιπρυτάνεων και κοσμητόρων. Οι πρυτάνεις εκλέγονται από το ΣΕ μετά από ανοικτό, διεθνή διαγωνισμό, έχουν σημαντικές εξουσίες, αξιολογούνται από τους διδάσκοντες και τους φοιτητές, και λογοδοτούν για τις πράξεις τους στο ΣΕ. Οι αντιπρυτάνεις και κοσμητόρες εκλέγονται με σημαντική αλλά όχι καθοριστική συμμετοχή των διδασκόντων και των φοιτητών και λογοδοτούν στον πρύτανη. Οι ιδέες αυτές αποτελούν ουσιαστικά προσαρμογή του αμερικανικού μοντέλου διοίκησης πανεπιστημίων στα ελληνικά δεδομένα (δε χρειάζεται να επανεφεύρουμε τον τροχό).
6. Η αξιοκρατία σε εκλογές, μονιμοποιήσεις, και προαγωγές διασφαλίζεται όχι μέσω λεπτομερούς περιγραφής των διαδικασιών στο νόμο πλαίσιο, αλλά μέσω της επίβλεψης και έγκρισης των αποφάσεων του τμήματος από την κοσμητεία και το πρυτανικό συμβούλιο, όπως επίσης και από ένα ανεξάρτητο «γραφείο αξιοκρατίας και διαμεσολάβησης». Μιά μικρή αλλά σημαντική διάταξη είναι η απαγόρευση πρόσληψης σε ένα τμήμα διδασκόντων του ίδιου τμήματος χωρίς κάποιο διάστημα απασχόλησης τους ως μέλη ΔΕΠ σε άλλο ίδρυμα.
7. Αύξηση του βασικού διδακτικού φόρτου εργασίας σε 9 ώρες την εβδομάδα, που όμως μειώνεται ανάλογα με την ερευνητική παραγωγή και τις διοικητικές υπηρεσίες του κάθε μέλους ΔΕΠ όπως αυτά καταγράφονται στην επετηρίδα του τμήματος. Μειωμένες διδακτικές υποχρεώσεις επίσης θεσπίζονται για νέα μέλη ΔΕΠ.
8. Για τη βελτίωση του επιπέδου των νέων μελών ΔΕΠ, προτείνεται η κατάργηση της βαθμίδας του λέκτορα. Επίσης προτείνεται η θέσπιση της βαθμίδας του «διακεκριμένου καθηγητή», η οποία προορίζεται για συγκεκριμένο αριθμό καθηγητών σε εθνικό επίπεδο με ιδιαίτερα λαμπρές ερευνητικές επιδόσεις. Προτείνεται ακόμα η θέσπιση βραβείων για αριστεία σε διδασκαλία και έρευνα.

9. Για το βοηθητικό διδακτικό και το μη-διδακτικό προσωπικό, ο εσωτερικός κανονισμός του κάθε ιδρύματος θα πρέπει να προβλέπει διαφανείς και αδιάβλητες διαδικασίες πρόσληψης που να αποτρέπουν κάθε είδους ευνοιοκρατία καθώς και αποτελεσματικές διαδικασίες επίβλεψης και αξιολόγησης του έργου που επιτελούν.

10. Πειθαρχικό συμβούλιο σε κάθε ίδρυμα και ποινές για διδάσκοντες και διδασκόμενους, καθώς επίσης και εθνικό πειθαρχικό συμβούλιο με χρέη εφετείου. Προτείνεται κώδικας δεοντολογίας με ρητή περιγραφή παραβατικών συμπεριφορών (αντιγραφή, λογοκλοπή, βανδαλισμός, κατάχρηση εξουσίας, μεροληψία, συναλλαγή, κτλ) και ενδεικτικές ποινές για κάθε μία από αυτές.

11. Κανόνες για τη λειτουργία των φοιτητικών συλλόγων που διασφαλίζουν το αδιάβλητο των δημοκρατικών διαδικασιών, μειώνουν τη δύναμη των οργανωμένων κομματικών παρατάξεων, και δυσχεραίνουν κάθε είδους «καπελώματα». Θεσπίζεται η Σύγκλητος Φοιτητών και διαδικασίες για τη συγκρότηση της ΕΦΕΕ. Η συμμετοχή των ίδιων των φοιτητών στην επεξεργασία αυτών των διατάξεων θα ήταν πολύτιμη.

12. Αξιολόγηση όλων των πανεπιστημιακών συγγραμμάτων, κατάργηση της δωρεάν διανομής, και διάθεση όλων των εξοικονομούμενων πόρων σε υποτροφίες για οικονομικά ασθενέστερους φοιτητές. Δημιουργία πανεπιστημιακών βιβλιοπωλείων που θα πωλούν νέα και μεταχειρισμένα πανεπιστημιακά συγγράμματα σε τιμή κόστους.

Πρέπει να τονιστεί ότι οι παραπάνω προτάσεις δεν έχουν ιδιαίτερο οικονομικό κόστος. Αυτό που κάνουν είναι ανακατανομή εξουσιών, δημιουργία κινήτρων, και θέσπιση «ισορροπιών και αντιβάρων» για τον περιορισμό της «διαπλοκής». Το μεγαλύτερο βάρος της οικονομικής ενίσχυσης των πανεπιστημίων θα πρέπει να δοθεί σε ερευνητικά κονδύλια, τα οποία να διανέμονται μετά από αξιοκρατικό διαγωνισμό, σύμφωνα με τις πρόσφατες (εξαιρετικές) προτάσεις της διϋπουργικής επιτροπής για την έρευνα και την τεχνολογία. Κανένα ερευνητικό (ή άλλο) κονδύλιο δεν πρέπει να δίδεται ως λευκή επιταγή, χωρίς αυστηρή κρίση και λογοδοσία για τα αποτελέσματα.

Ελπίζεται ότι οι προτάσεις αυτές θα συμβάλλουν σε έναν ουσιαστικό και παραγωγικό διάλογο που θα μπορούσε να καταλήξει σε 1-2 χρόνια σε μία ριζική αλλαγή του τοπίου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας. Ο διάλογος μπορεί να γίνει στο διαδίκτυο, μέσω του τύπου, ή σε συνέδρια. Θα ήταν ευτύχημα αν η σιωπηλή πλειοψηφία των αξιόλογων Ελλήνων πανεπιστημιακών εγκατέλειπε την απαισιοδοξία και την ηττοπάθεια και συμμετείχε ενεργά. Δεν είναι δα και τόσο μεγάλη θυσία να αφιερώσουμε λίγο χρόνο και σκέψη στο θέμα αυτό που αναμφισβήτητα είναι υψίστης εθνικής σημασίας. Λύσεις υπάρχουν. Τα πανεπιστήμια μπορούν να αλλάξουν, αρκεί να μην τα περιμένουμε όλα από τους πολιτικούς. Όπως λέει και το παλιό καλό σύνθημα, «τίποτα δεν χαρίζεται, όλα κατακτιούνται».

Θέμης Λαζαρίδης
Αναπληρωτής Καθηγητής Χημείας
City College of New York / CUNY